

SOCIAL MARKET ECONOMY

SOCIJALNA TRŽIŠNA PRIVREDA

KLINCOV, Radovan & RISTIC, Zarko

Abstract: *The correlation between social substance on one hand and political order and economic structure on the other is a challenge for the future of economy, considering that social market economy lacks spontaneous emergence. For the development of social market economy, an effective national framework is required since market economy is not possible without a strong state. This is the way of a focused market economy seeking better regulation.*

Key words: *welfare economics, market economy, social market economy, market competition, social engineering.*

Sažetak: *Povezanost društvene supstance s gospodarskim poretkom i tržišnim ustro-jstvom jeste izazov budućnosti ekonomije, budući da socijalna tržišna privreda spontano ne niče. Za njen razvoj je neophodan učinkovit državni okvir, jer bez jake države nije moguća tržišna privreda. To je put usmjerene tržišne privrede, koja traga za boljom regulacijom.*

Ključne reči: *ekonomija blagostanja, tržišna privreda, socijalna tržišna privreda, tržišna konkurencija, socijalni inženjering.*

Authors' data: Radovan **Klincov**, doc. dr.sc., Univerzitet za poslovne studije, Banja Luka, ups@univerzitetps.com; Zarko **Ristic**, prof. dr.sc., Univerzitet za poslovne studije, Banja Luka, ups@univerzitetps.com;

1. Uvod

U suvremenom svijetu, a osobito u Srednjoj i Istočnoj Europi, “opasno” je tržišno gospodarstvo izjednačavati sa blagostanjem, koji je tržišni poredak stvorio u Zapadnoj i Južnoj Europi. Čak i kada tržišna ekonomija zavlada svuda po Europi, razlike u blagostanju mogu ostati iste ili, eventualno, postati produbljenije. Ne treba se predavati iluzijama da će u skoroj budućnosti svatko u Europi imati dugo očekivano blagostanje. Može se ostati siromašnim unatoč uvođenju tržišne privrede. Socijalna nivelacija jednostavno svugdje ne može da uspije. Socijalne razlike su, prema tome, neminovne, jer demokracija i tržište automatski ne nose blagostanje.

Kao i svugdje i dosada, tržišna ekonomija nije samonikla biljka, “koja uvijek i svugdje ”Opasno” raste. Samo treba paziti “da se ne iščupa iz korijena”. No, tržište, kao kultivirana biljka, traži i brižljivu njegu i klimatske uvjete. Tržišni gospodarski poredak mnogo “zanovjeta” do svog punog zamaha i razvoja. Izuzetni naponi, vrijeme i ulaganja su imperativi za pojedinca, poduzeće, državu i društvo. Pri tome, uopće nije sigurno da će cvjetna aleja tržišne privrede automatski osigurati društveno blagostanje. Tržište je, dakle, samo neophodan (potreban i koristan), ali ne i dovoljan uvjet za procvat blagostanja. Dobro materijalno stojeća društva jesu uređena po tržišnim principima, ali bitiše i brojna siromašna društva tržišno situirana. Tržište ovdje uopće ne objašnjava razlike u blagostanju, kao što regionalne razlike u standardima ne objašnjavaju ni klima, geografski položaj, povijesni razvoj, tradicija, vjera, rasa, običaji . Tržište čak i u istovjetnom gospodarskom poretku ne daje željene rezultate. Dobar primjer za to je EU. Ali, privredna moć zemlje i socijalno blagostanje pojedinca ne ovise isključivo od gospodarskog poretka tržišno orijentiranog društva.

2. Rekonsideracije socijalne tržišne privrede

Do sada su, ekonomski, uvijek bili uspješni na dugi rok, samo oni koji su sve podredili ekonomskim interesima u tržišnom gospodarskom poretku (Japan, SAD, Njemačka). To je ta “merkantilitička obdarenost europskog duha” (Miner), kod koga i religija, i znanost, i umjetnost, i filozofija, i tržište, i država stoje u službi ekonomskog uspjeha. Djelovati rentabilno, efikasno, fleksibilno i tržišno jeste ekonomska moć u razvoju materijalne egzistencije. Privredna i radna kultura u tržišnoj ekonomiji oslobađa produktivne snage za podizanje kvalitete materijalnog životnog standarda. Ali, tržišno orijentirana privreda nosi različite output i kvalitete po Europi. U Grčkoj je to različitije nego u Škotskoj. U Švedskoj nije isto kao u Italiji. Njemačka je daleko od Španjolske. Švajcarska odskače od Turske. Jednostavno, nema te alkemije između društvenog i gospodarskog poretka koja će Centralnoj i Istočnoj Europi donijeti novo blagostanje. To vrijedi za Rusiju, Poljsku, Mađarsku, Srbiju, ali i za Njemačku i EU, pa i za Kinu, Indiju i Brazil. Povezivanje društvene supstance s gospodarskim poretkom i tržišnim ustrojstvom jeste izazov budućnosti, u kome Europljani moraju imati na raspolaganju instrument “privatnog” vlasništva, koji unapređuje standard. Natjecanje gospodarskih sustava je ipak završeno. Pobijedila je definitivno agresivna tržišna privreda, naivno izdatu plansku

privredu umjesto progresivne ideje o obaveznoj pobjedi socijalizma i samoupravljanja. Je li time programirano novo razočaranje? Pitanje je krucijalno, jer gospodarski učinak u tržišno orijentiranoj Europi biće i dalje različit po regijama. "Naime, sve će biti jasnije, da tržišna privreda nije nikakav čarobni napitak, koji obogaćuje svakog tko ga popije". Trgovačko gospodarstvo ili privatna svojina: oboje su samo instrumenti i ništa više. Kako će se njima rukovati, ovisi u potpunosti samo od sposobnosti i volje korisnika, a na tu volju i sposobnost djeluju opet faktori na koje se kratkoročno najčešće ne može utjecati - ukoliko je to uopće moguće. Tržišno gospodarstvo i "privatna svojina" su vrijednosti same po sebi. One mogu da motiviraju, pomognu u razvoju i oslobađanju. Njima nije potrebna iskaznica zapenušanog gospodarskog uspjeha [1].

Stručna (javna) rasprava o odnosima između tvrtke i države, i gospodarstva i društva, stara je onoliko koliko i sama ekonomska nauka. Propast "socijalizma" i eksperiment s deregulacijom samo su okrenuli tijekom diskusije (dugotinjajuće) u drugom pravcu. Iluzije su završene sa razornim posljedicama: deficiti u bilanci plaćanja i proračunu vlade su produbljeniji, ulice, zgrade i gradova zapušteniji, socijalno osiguranje siromašnije, stanovništvo nepismenije, građani siromašniji, industrije zastarelije. To je pak pravi dokaz da razvijena tržišna privreda spontano ne niče niti samoniklo nastaje. Za njen razvoj važan je i neophodan učinkovit državni okvir. Jednostavno, bez jake države nije moguća tržišna privreda. Prominentni teoretičar konkurencije Porter (Nacionalne konkurentne prednosti) smatra da konkurentnost tvrtke i nacionalne privrede ovisi od četiri opće nacionalne karakteristike koje odlikuju okruženje: "Prvo, uvjeti kao što su količina i kvalificiranost radne snage, raspoloživost kapitala, opseg i kvalitetu infrastrukture, kvalitetu obrazovnog i školskog sustava [2]. Drugo, tzv. uvjeti potrošnje, dakle, broj, struktura i svijest o kvaliteti domaćih potrošača, uključujući tu i državu kao kupca. Treće, snaga industrijskog kompleksa u sličnim granama, kooperantima i pratećim granama (uslugama). Četvrto, postojeće strategije tvrtke (koncept rentabilnosti, odnosno udio na tržištu, osiguranje dugoročne stabilnosti), kao i snaga domaćeg konkurentnog tlaka". To su fundamentalne karakteristike okruženja u kome je i obrazovni sustav moderan faktor konkurentnosti. Zato su i investicije u obrazovanju važan čimbenik buduće konkurencije. Zadatak je države da, u tom kontekstu, stvori okruženje u kome inovativna privreda stvara tražnju za nove kadrove. Zato i izgradnja, širenje i struktuiranje obrazovnih i istraživačkih institucija i diversifikacija školske infrastrukture jesu nove promotivne snage oživljavanja konkurencije. Suvremena ekonomska znanost već razmišlja o kraju principa laissez-faire, laissez-passer, koji je do sada dijelio ekonomiste na pobornike i protivnike ovog principa ekonomske politike, klasične i neoklasične škole ekonomske misli. Pustite neka stvari idu same po sebi (ili pusti stvari neka idu svojim tokom), kao princip, ponovo se vratio na scenu u sklopu tzv. reganomiksa i tačerizma po recepturi konzervativnih ekonomista Fridmana i Lafera. Renesansa liberalističkih opcija ogleda se kroz drastična sužavanja socijalnih programa, snižavanja poreznih stopa, deregulaciju i privatizaciju, financijsku liberalizaciju, limitiranje ekonomske moći sindikata. Utrka za profitom postala je reljefna crta suvremenog čovjeka s izuzetnim respektom.

Deregulisana trgovina svjetskim vrijednosnim papirima, nezapamćene prodaje poduzeća i neograničene slobode odlučivanja menadžera krajem 80-tih i početkom 90-tih godina jesu refleksi novog trijumfa tržišne privrede u kojoj je iznova potvrđen tržišni princip “kao najvažniji, ako ne i jedini regulator u društvu”. Ovaj “poredak” treba potvrditi čak i onda kada su suštinske strukturne promjene izostale. No, i poslije propasti “komunističko-socijalističke” gospodarske obnove, kao dugo glorifikovane alternative “kapitalizmu”, u dobitnoj ekonomskoj povijesti novi levoliberalni ekonomisti iznose tezu “da je utopija o tržišnoj privredi, koja se sama od sebe regulira, predstavljala samo ideološku bazu za američku dominaciju na Zapadu u vrijeme hladnog rata” (Kuttner). To može predstavljati početak kraja dosadašnje misaone vladavine konzervativnih intelektualaca u ekonomiji, ali i rađanje nove ere levoliberalne opcije. Verovanje u ekonomski liberalizam sada je na dobrom putu da potpuno nestane, jer se blagostanje naroda ne bazira samo na pohlepnoj utrci za vlastitom korištenju nego i na odustajanju od profitonosnih egoizama u korist okoliša. Postupno vraćanje industrijskoj politici u SAD, socijal-demokratizacija ekonomske politike u Njemačkoj, blago jačanje ekonomske uloge države u V. Britaniji i Japanu, i zaustavljeno razgrađivanje javnog sektora u Francuskoj i Švedskoj jesu indikatori afirmacije trećeg puta između slobodne “kapitalističke” tržišne privrede i “socijalističke” planske privrede (Nowotny). Ustvari, to je put usmjerene tržišne privrede. Time je praktički otpočelo novo pregrupiranje ekonomista kod kojih je (deset godina) deregulacija, po mogućnosti cijele privrede, bila isključivi lajtmotiv ekonomije. Zato su u svijetu sve glasniji zahtjevi za regulacijom (od zračnog prometa do financijskih tržišta). “Danas dobivaju na ugledu ne oni ekonomisti koji više ne traže više ili manje države, nego tragaju za boljom regulacijom [3].

Tržišne snage su tijekom 80-tih godina dobile najviše slobodnog prostora gotovo svugdje u svijetu. Ali, u poslovnom svijetu se ipak pokazalo da je za uspjeh tvrtke daleko važnija kooperacija s konkurentima (strateške alijanse). Specifične mješavine striktno orijentacije na izvoz i jake državne intervencije u gospodarstvu (J. Koreja, Tajvan, Singapur, Tajland) jesu adut konkurentne zemlje daleko jačeg dokaza od ekonomista koji su problem konkurentnosti rješavali uz pomoć teorije komparativnih prednosti britanskog klasičara Rikarda. Po prof. Porteru zemlja je uspješna samo ako joj pođe za rukom da svoje najvažnije faktore proizvodnje, kao što su dobro obučeni ljudi i znanstvena baza, stalno iznova stvara i poboljšava. Značaj kvalitete državnih ulaganja u obrazovanje i infrastrukturu za svako poduzeće, koje teži da postane konkurentnije, validnija je od snižavanja poreza i zarada. Jer, produktivnost rada se ne podiže snižavanjem zarada. Prema tome, i tvrtka sa niskim zaradama (i sa siromašnom radnom snagom) ne može trajno biti konkurentna.

Konkurencija u suvremenim uvjetima postala je “dosadni gonitelj” na stalno prilagođavanje, inovaciju, rizik i učinkovitost. Efikasnost gospodarskog sustava, međutim, ovisi od toga koliko je sustav nagrađivanja i kažnjavanja, povezan s konkurencijom, socijalno prihvatljiv. Konkurencija po pravilu teži osigurati visoku produktivnost rada, racionalnost privređivanja ekonomskih subjekata, tehnološki razvoj i rastuće sudjelovanje u međunarodnoj podjeli rada (cjenovna konkurentnost na svjetskom tržištu); socijalna politika teži, međutim, osigurati socijalnu pravdu čiji

je ideal ravnomjerna raspodjela dohotka, prihoda i bogatstva u društvu. Dobitak je, u tom kontekstu, nagrada za spremnost na preuzimanje poduzetničkih rizika konkurencije, koja iznuđuju prilagodbu poduzeća novonastalim promjenama na svjetskom tržištu. Primoravanje na prilagodbu, međutim, vuče za sobom naknadni politički pritisak za ublažavanje tenzija bilo putem subvencija bilo putem ograničavanja konkurencije[4]. Tako izranja regulativni princip društvenih intervencija, koji subvencioniranje i premiranje izvoza, protekcionizma, carinskom zaštitom i uvoznim kontingentima, degradira tzv. konkurentski učinak. U regulativi konkurencije, preraspodjela dohotka od strane države sada postaje mjera socijalne pravde kako za poduzeća koja sudjeluju u konkurenciji (osiguranjem pravednog dohotka iako "naknada" nije "razmjerna učinku") tako i za radnike datih poduzeća za koja su "zavezane" socijalne grupe stanovništva. Na taj način, proces stjecanja dohotka u tržišnoj privredi (sa regulaciom konkurencije) nudi socijalnoj politici prostor za državno preusmjeravanje dohotka, kojim se koriguje raspodjela dohotka socijalnim davanjima. Time se, u osnovi, slabi konkurencija na domaćem i inozemnom tržištu za iznuđivanje ponovne državne preraspodjele dohotka subvencijama, izvoznim poticajima i neekonomskim podobnostima. Prema tome, u učinkovitoj tržišnoj konkurenciji socijalna pravda je u pozadini državne regulative, a ne u prednjem redu prioriteta. Konkurentni učinak jeste jedini i pravni temelj nadovezivanje socijalne politike, jer samo tržišno verificiran dohodak reprezentuje materijalnu osnovu državne preraspodjele i socijalnog preusmjeravanja dohotk [5].

U sadašnjoj ekonomiji ne postoje čvrsta mjerila i orijentiri, a modernoj politici nedostaje smisao za odgovornost i za opće dobro. Stoga se i ravnoteža društva, koja je uvijek socijalna, gubi i nestaje (Himelman). Tako je bar zaključeno na međunarodnom zasjedanju u Osnabrück s temom "Radno orijentirana znanosti i istraživanja u Europi devedesetih godina" [6]. U razdoblju 1985-2010. godine svijetom su prohujali valovi građansko-konzervativne socijalne politike, koji su započeli procese privatizacije, individualizacije i komercijalizacije s težnjom da gospodare politikom, društvom, gospodarstvom. Sve je išlo pod motivima: 1) više tržišta - manje države, 2) rad iznova mora biti rentabilan, 3) kapital mora postati važniji faktor od rada, 4) manje inflacije - više nezaposlenosti, 5) povratak države na njene prave zadatke, 6) ravnodušnost prema socijalnim problemima itd.. Eto, to je ono što se može nazvati postmodernom [7]. A to je upravo dokaz da je politika privatizacije i komercijalizacije dovela do ekstremnog stupnja privatističke individualizacije s definitivno izgubljenim mjerilima, orijentirima, predstavama o općem dobru, odgovornostima za čovjeka, smislu za zajednicom. Dezorijentiran individualizma sada i poduzeća teže suprotstaviti izgradnjom tzv. corporate identities, kao mikrofilozofije. Ali, komercijalni individualizam prijeti da se razvije u kulturni cinizam i generalni skepticizam vrijednosti. Tzv. survanje u slobodu s grupnom terapijom (Niče) jeste "grandiozna" pobjeda liberalnog projekta [8].

Socijalna nesenzibilnost tržišne privrede nije niti može biti pravilo za one koji provode reforme [9]. Može se birati implozija ili eksplozija. Prihvatiti se liberalnog projekta privatizacije i komercijalizacije jedna je stvar, a sasvim je drugo narodu koji želi što prije da vidi blagodeti Zapada, preporučiti da krene zaobilaznim, vremenski

opterećenim, putem kapitalističkog grass roots razvoja “ [10]. Radikalno oslobađanje cijena je dobar primjer za one reformatore, koji se drže malih koraka i socijalnih interesa. Svako drugo ponašanje u reformiranju cijena dovodi neminovno do takve strukture poduzeća i trgovine, koja podsjeća na mafiju, do ogromne inflacije i do socijalne bijede najširih razmjera. Od toga se, po pravilu, kasnije odustaje sa blokadom reforme. Ali, tada nema tko da otplaćuje kredite, koji se sada lako obećavaju i jednostavno odobravaju. Tada i državna imovina, koja treba da pripadne narodu u budućnosti, nema nikakav ekonomski značaj, jer se bez socijalne spokojnosti ne mogu odsecati kuponi s papira od vrijednosti. Zato je važna socijalna ravnoteža, koja, sa svojim minimumom, treba pratiti razvoj socijalne tržišne privrede. Sloboda i stega, privatizacija i javno usmjeravanje, interes i razum, komercijalizacija i solidarnost, bogatstvo i siromaštvo, osobno i uopće jesu bliznački pojmovi u ravnoteži, koji se stalno i iznova balansiraju. Samo socijalno uravnoteženo društvo može jamčiti političku stabilnost koja je neophodna za uspješnu ekonomiju, što je srž socijalne tržišne privrede. U protivnom, sebičnost, zavist i predrasuda s njihala privatizacije i komercijalizacije jesu tri bezbožni sestre individualizma, koje su opasne ako u potpunosti postanu vladajuće maksime gospodarske djelatnosti u budućnosti [11].

U modernim debatama o tržišnom sustavu europskoga tipa postoje uglavnom tri osnovne struje, i to: a) prva zagovara tradicionalno slobodno tržište, b) druga zagovara neoliberalni model socijalne tržišne privrede i c) treća zagovara dirizističku (etatističku) varijantu. Sustav slobodnog tržišta smatra se najdjelotvornijim načinom stvaranja bogatstva, s tim što se koristi moraju ravnomjernije raspodijeliti putem državne intervencije. Država, po pravilu, mora intervenirati u raspodjeli, u osiguravanju ravnopravnih šansi, u korigiranju tržišne imperfekcije (zbog kratkoročnog horizonta koji daju tržišni impulsi), u nedopunjavanju tržišnih nedostataka (javna dobra i eksternalije) i upodsticanju određenih gospodarskih sektora (za koje se, inače, smatra da je to djelotvornije nego izlaganje inozemnoj konkurenciji). Zastupnici socijalne tržišne privrede, pak, vjeruju u prednosti slobodnog tržišta, ali bez oslanjanja na njegov spontani razvoj. Zagovornici socijalne tržišne privrede, pak, vjeruju u prednosti slobodnog tržišta, ali bez oslanjanja na njegov spontani razvoj.

Zagovornici slobodnog tržišta ističu moralne vrijednosti u prednosti za civilizirano društvo od ograničavanja moći države. Intervenističko naslijeđe locirano je u socijalnoj politici, zdravstvu, obrazovanju, zajedničkoj ogrezloj politici, zajednici za ugljen i čelik, razvoju tehnologije i istraživanja, i politici zaštite okruženja. Zastupnici socijalne tržišne privrede zagovaraju striktno poštovanje zakona konkurencije i autonomiju monetarne vlasti u odnosu na političku sferu (što je blisko tradicionalnom liberalizmu). Kod tretmana poreznog sustava, međunarodne trgovine i domaćeg tržišta, zagovaraju pak, potrebu vladine intervencije i državne regulative. Sinteza ovih koncepcija je, izgleda, sasvim moguća i poželjna, jer uvođenje socijalne dominacije u tržišna pravila ne znači automatsko unošenje vrijednosti distributivne pravde niti socijalna kohezija znači proces narastanja države [12].

No, za suvremeni svijet je karakteristično da je europski kapitalizam izgubio svoju povijesnu prodornost iako su bazična načela kapitalizma faktički ostala svuda ista (slobodno tržište, privatna svojina, zakon komparativnih prednosti, pravno-državno usmjeravanje investicija). Na globalnoj sceni se, unatoč tome, odvija sukob između europskog, američkog i japanskog kapitalističkog sustava. To su različiti sustavi s različitim ciljevima, prioritetima, institucijama i vrijednostima, koji su međusobno konkurentni. Mjera uspjeha u konkurentskoj utakmici jeste povećanje produktivnosti i poboljšanje životnog standarda, koji priprema stanovništvo za budućnost [13].

Europske privrede gube ekonomski dah i konkurentsku sposobnost zbog velikih izdvajanja za tzv. socijalnu državu, koja ipak čuva socijalni mir na kome inače počiva gospodarski prosperitet. Ali, "loše" ekonomsko vrijeme nagrizi i metafore države blagostanja. Njemačka je među prvim europskim zemljama pokušala ukinuti isplate naknade za tzv. loše vrijeme koje građevinski radnici dobivaju iz državne kase (zimi od studenog do ožujka) za vrijeme trajanja hladnoće koja ometa rad. Sada ti isti radnici pozivaju ministre na građevinske skele provesti izvjesno vrijeme "na praksi" kad šibaju vjetrovi i štipaju mrazevi. No, i Njemcima i Šveđanima postaje sve jasnije da sve kraće radno vrijeme, sve duži godišnji odmori i sve češće povećanje nadnica i plaća (s doprinosima poslodavaca) više ne predstavljaju "dobre uvjete" za poboljšanje konkurentne sposobnosti gospodarstva. Jer, nema ekonomske budućnosti ako se zemlja organizira kao kolektivni park za slobodno vrijeme. Na unutarnjem planu napredne ekonomije već teško pronalaze načine rješavanja razornih konflikata raspodjele omasovljavanje potrošnje i financiranjem države blagostanja [14]. Četvrto prijelazno doba kapitalizma razotkriva da taj tržišni sustav preživljava kolosalne promjene koje utječu na fundamentalne karakteristike privređivanja, koje "udružuje" impresivan broj sindroma: nezapamćen broj nezaposlenih, dugotrajna stagnacija, najoštrija recesija, opća kriza u gospodarskim granama (od "zrele" automobilske industrije do "avangardne" elektronike), gruba neusaglašenost ekonomskih politika, tvrdoglava nekoordiniranost financijskih politika, nepoznanice okoliša, nepoznate špekulacije u gospodarstvu i financijama, neracionalno upravljanje resursima itd.). Nakon osme decenije koju su karakterisali labava fiskalna politika i elastična monetarna politika nastupila je deveta desetljeća koju karakterizira zaokret ka restriktivnoj monetarnoj i fiskalnoj politici, što direktno utječe na globalno smanjenje stope gospodarskog rasta i neizravno na smanjenje poreznih prihoda, i na saniranje proračunskih deficita države. No, ozbiljni analitičari već upozoravaju na ozbiljnost dobro "organizirane" teze da inflacija na dugi rok može postati političko-ekonomski široko prihvatljiva. Tzv. orkestrirana reflacija gotovo da reflektira moguću globalnu inflaciju. Političari su izgleda skloni da podlegnu iskušenjima današnjice za sutrašnjicu i da akumuliranu probleme svjetske privrede financiraju novim razrezivanjem tzv. inflacionog poreza.

Internacionalno povezivanje tijekom 80-tih i 90-tih godina daje novi sjaj globalnoj ekonomiji (Global Economy), koja opisuje internacionalizaciju financijskih tržišta, širenje multinacionalnih kompanija (transnacionalne korporacije), proces liberalizacije tržišta, krah nacionalnih monopola, stvaranje novih pravila odnosa između javnog sektora i privatnih poduzeća, i "gatistička" slobodna cirkulacija roba,

usluga, kapitala, radne snage, tehnologije i informacija. No, i u samom procesu globalizacije ekonomije valja skrenuti pozornost na odsustvo učinkovitih pravila i mehanizama za provedbu scenarija za srednjeročnu globalizaciju, pošto već postoji rizik degeneracije međuovisnosti i izazivanja planetarnog nereda, strahovanja zbog ponovne masovne lokalizacije ekonomskih aktivnosti, marginalizacije manje favoriziranih društvenih slojeva i regija na jedinstvenom europskom tržištu.

Ljevica je ustuknula pred naletom desnice. Individualizam je slomio kolektivizam. Liberalizam je razorio intervencionizam. Vrijeme deregulacije, reprivatizacije i liberalizacije nemilosrdno je radilo za rast individualizma, koji začuđujuće prati redukcionizam kršćanstva, koje nije nespojivo s kapitalizmom. Kapitalizam nekud iznova žuri u pratnji demokracije i političkog pluralizma, koji se sve manje prihvaćaju s entuzijanstvom u sve većem broju zemalja. Stvaranje bogatstva jeste "samostalni" životni motiv, koji na novi način osvjetljava princip učinkovitosti suvremenog čovječanstva. Globalna moć slobodnog poduzetništva i strogog individualizma nagnala je religiju u defanzivu i priterala STO na potpunu liberalizaciju međunarodne trgovine i civilizirani svijet (sa svojim svjetskim institucijama) na definitivno općenito oslobođenje snaga slobodnog tržišta [15].

Relativno uspješan početak globalizma sada treba perpetuirati u ubrzanju proizvodnje, povećanju akumulacije kapitala i učvršćivanje dominantne ekonomske snage tržišta. No, ekonomska povijest suvremenog čovječanstva ne završava trijumfom slobodnog tržišta. Moderno doba želi da se otarasi pratećih frustracija, dezorijentirajućih lomova i nepredvidivih šokova. Globalno narodno nezadovoljstvo insistira da se već jednom iscertaju putanje ka demokratskoj, bogatoj i prosperitetnoj budućnosti. Ako plodovi "podmlađenog" kapitalizma treba doista da stignu do posljednje, donje četvrtine zapadnog društva (piramida prihoda), kapitalizam blagostanja mora da iznađe nove metode upravljanja strukturama po cijeni koja ne iscrpljuje produktivne snage gospodarstva. Cijena blagostanja mora biti kontrolirana, a socijalni inženjering produktivno postavljen od strane makroekonomskih upravljača. Socijalna egzistencija mora biti na sredini između individualnog poduzetništva i države blagostanja. A to je, upravo, taj novi, treći put socijalne tržišne privrede [16], koja inkorporira privatnu svojinu, tržišnu konkurentnost, globalnu efikasnost, izbalansirani strukturni razvoj, socijalnu pravdu, jaku pravnu državu i racionalni javni sektor.

3. Zaključak

Socijalna ravnoteža, imperativni je derivat razvoja socijalne tržišne privrede. Samo socijalno uravnoteženo društvo može jamčiti ekonomsku stabilnost održivog razvoja, koji inkorporira sustav slobodnog tržišta, kao najdjelotvornijeg načina stvaranja bogatstva i neoliberalni model socijalne tržišne privrede sa ravnomjernijom raspodjelom mehanizmima državne intervencije. Socijalna kohezija ne znači proces narastanja države, jer zastupnici socijalne tržišne privrede striktno poštuju zakone konkurencije i autonomiju monetarne vlasti.

No, i razgrađivanje državnog intervencionizma zemljama u tranziciji u korist neoliberalnog tržišta, privatizacije, liberalizacije, i deregulacije pokazao se kao makroekonomska greška, pogotovo u uslovima globalne ekonomske krize.

4. Literatura

- [1] Ristić, Ž. & Živković, A. (1998). *Finansijska makroekonomija*, Čigoja, Beograd
- [2] Komazec, S.; Ristić, Ž. & Živković, A. (1998). *Monetarni menadžment*, Čigoja, Beograd
- [3] Ristić, Ž. & Komazec, S. (1999). *Globalni finansijski menadžment*, Čigoja, Beograd
- [4] Komazec, S. i Ristić, Ž. (1999). *Monetarne i javne finansije*, Čigoja, Beograd
- [5] Komazec, S., Kovačević, R., Erić, D. i Ristić, Ž. (1998). *Finansijska tržišta i berze*, Jantar, Beograd
- [6] Komazec, S.M. & Ristić, Ž. (2009). *Ekonomija kapitala i finansiranje razvoja*, Etnostil, Beograd
- [7] Ristić, Ž. (2009). *Budžetska ekonomija*, Etnostil, Beograd
- [8] Komazec, S.; Krstić, B.; Živković, A. & Ristić, Ž. (2008). *Bankarski menadžment*, Čigoja, Beograd
- [9] Ristić, Ž. (1998). *Bankarski menadžment*, Čigoja, Beograd
- [10] Ristić, Ž. (1993). *Ekonomska politika*, br.2141/2142., od 12 aprila 1993.godine, str.46.
- [11] Ristić, Ž. & Bogavac, M. (2009). *Finansijska makroekonomija*, Etnostil, Beograd
- [12] Komazec, S.; Kovačević, R.; Ristić, Ž. & Radičić, M. (1998). *Međunarodno finansijski menadžment*, Čigoja, Beograd
- [13] Ristić, Ž. (2009). *Fiskalna ekonomija i menadžment javnog sektora*, Etnostil, Beograd
- [14] Ristić, Ž. (1998). *Fiskalni menadžment*, Savremena administracija, Beograd, str. 171-173.
- [15] Ristić, Ž. (1998). *Fiskalna strategija*, Ekonomski fakultet, Beograd, str. 91-92.
- [16] Radovanović, D.; Klincov, R. & Ristić, Ž. (2009). *Međunarodne monetarne i finansijske institucije*, Etnostil, Beograd, str. 114-115.

Photo 072. Trenk soldier/ Trenkov pandur